

2. Закон України «Про внесення змін до кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів» від 4 лютого 2016 року // [Ел. ресурс] : Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-19>

Ключові слова: Кримінальне право, КК України, європейський вектор, новації, апроксимація, гармонізація.

Ключевые слова: Уголовное право, УК Украины, европейский вектор, новации, апроксимация, гармонизация.

Key words: Criminal law, Criminal Code of Ukraine, european trend, novations, approximation, harmonization.

ІСКЕНДЕРОВ ФІРДОВСІ ШОШАН ОГЛИ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри кримінального права

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ПОКАРАННЯ ТА МЕЖІ СУДДІВСЬКОГО РОЗСУДУ

Одним із засобів протидії злочинності є притягнення осіб, винних у вчиненні злочинних діянь, до кримінальної відповідальності з призначенням покарання. І яким би не був в сучасній демократичній державі арсенал засобів кримінально-правового впливу на осіб, винних у вчиненні злочинів, найбільш типовою і цілком природною формою реагування суспільства на їх кримінальну активність залишається покарання. Водночас відмічається непослідовність і суперечливість підходів судів до індивідуалізації покарання та інших заходів кримінально-правового характеру: призначення невинуватих м'яких покарань, незастосування заходів кримінально-правового впливу, які підлягають обов'язковому застосуванню, «притягнуте» звільнення від покарання з випробуванням як наслідок невинуватого заниження призначеного покарання. Звичайно, індивідуалізація покарання при його призначенні судом в значній мірі залежить від правового регулювання меж і засобів диференціації кримінальної відповідальності і покарання, зокрема, від регламентації санкцій норм Особливої частини КК, системи покарань, загальних і спеціальних правил призначення покарання.

В сучасних історичних умовах уявлення про межі диференціації і індивідуалізації покарання, про міру допустимості суддівського розсуду при виборі конкретного виду і розміру покарання особі, яка вчинила злочин, вимагають їх осмислення, а іноді і переосмислення. З одного боку, диференціація покарання в кримінальному законі і його індивідуалізація в правозастосовній практиці сприяють підвищенню ефективності протидії злочинності. З іншого боку, закон, який допускає надмірний суддівський розсуд при його застосуванні, створює можливості для свавільного необмеженого тлумачення. Цим обумовлюється значення

правової регламентації диференціації і індивідуалізації покарання для сучасної судової практики, і для усієї практики протидії злочинності.

Для досягнення цілей покарання, підвищення його ролі як засобу протидії злочинним проявам потрібна система, що забезпечує реальну можливість застосування різних об'ємів покарання до засуджених різних категорій залежно від тяжкості злочину, обставин його вчинення і особи винного. Рішення цієї задачі можливе тільки на основі диференціації і індивідуалізації покарання. Саме диференційоване застосування покарання є обов'язковою умовою його справедливості, а отже, і його ефективності.

В діючому КК відсутні самостійні кримінально-правові норми, в яких би визначалися спеціальні принципи призначення покарання, що відносяться до диференціації і індивідуалізації покарання. І лише в теорії кримінального права окремими авторами визнаються в якості принципів індивідуалізації покарання загальні засади та спеціальні правила призначення покарання.

Сьогодні індивідуалізація покарання передусім отримує своє вираження в законі, в нормах кримінального права. Стаття 65 КК України встановлює, що суд призначає покарання в межах, встановлених статтею Особливої частини, що передбачає відповідальність за вчинений злочин, в точній відповідності з загальними положеннями. При цьому закон зобов'язує суд враховувати характер і ступінь суспільної небезпеки злочину, особу винного і обставини, що обтяжують та пом'якшують покарання. Тут відбувається індивідуалізація покарання за діями. Ці загальні вказівки закону про те, що має враховувати суд, носять абстрактний характер і реалізуються потім в суді стосовно конкретного злочинця.

Але індивідуалізація покарання не може обмежитися врахуванням загальних засад кримінального законодавства в рамках складу злочину. Цих положень у більшості випадків очевидно недостатньо, щоб принцип індивідуалізації покарання отримав своє логічне завершення. Абстрактні вказівки про необхідність індивідуалізації покарання суд застосовує практично з урахуванням особи винного (характеристика за місцем роботи та проживання, працевлаштованість, попередні притягнення особи до відповідальності, сімейний стан, вік, стать та ін.). На цій стадії зростає значення характеристик особи злочинця.

В літературі пропонується розрізняти індивідуалізацію покарання в законі і індивідуалізацію покарання в суді [1, с. 56]. Індивідуалізація покарання в законі – це відображене в абстрактній формі в нормах Загальної і Особливої частин кримінального права загальних положень, що зобов'язують суд враховувати ці положення при призначенні покарання особі, що вчинила злочин, у рамках санкції статті закону. Індивідуалізація покарання в суді – це застосування положень Загальної і Особливої частин при призначенні покарання конкретній особі з урахуванням особливостей особи винного і обставин справи, пом'якшуючих і обтяжуючих відповідальність. Інші автори пропонують розрізняти індивідуалізацію покарання на двох етапах: при його призначенні і при його виконанні [2, с. 17].

Важливим теоретичним і практичним питанням індивідуалізації покарання є оптимальне співвідношення волі законодавця з дискреційними повноваженнями. Питання про межі суддівського розсуду як чинник, що впливає на індивідуалізацію покарання, і тенденції його розвитку – в науці кримінального права упродовж тривалого часу є дискусійним. Деяким ученим майбутнє бачиться за розширенням можливостей суддівського вибору. Наприклад, ряд вчених, висловлюючись за таке розширення, проте, обмежує його тільки відносно можливості пом'якшення відповідальності і покарання [3, с. 70]. Інші вчені констатують, що з точки зору законодавчої техніки широкий простір суддівського розсуду при призначенні покарань є наслідком нечіткості визначення ознак складів злочинів [4, с. 14]. Дійсно, призначаючи покарання, суд згідно із законом обмежений межами норм Особливої частини КК. Проте, оцінку характеру і міри суспільної небезпеки вчиненого злочину, оцінку особи винного, обставин, пом'якшуючих і обтяжуючих покарання, а також вплив призначеного покарання на виправлення засудженого і на умови життя його сім'ї суд робить самостійно, за внутрішнім переконанням. Тому позиція про те, що суддівський розсуд повинен звужуватися у міру уточнення складів, поглиблення диференціації простих, кваліфікованих і привілейованих їх видів представляється спірною, оскільки в ній відсутня вказівка на роль суду у вирішенні оціночних питань, а рамки суддівського розсуду обмежуються тільки межами санкцій складів злочинів.

Ніяка норма не в змозі охопити усього різноманіття фактів, і межі передбаченого законом розсуду суду – це межі можливого урахування конкретних особливостей як вчиненого злочину, так і особи винного. Неможливо настільки детально регламентувати особливості призначення покарання, щоб суду була відведена тільки роль «закона, що говорить». Як справедливо відмічає Петухов Н.А., закон, нехай навіть найідеальніший, сам по собі не діє: необхідно, щоб положення головного гаранта прав і інтересів громадян займав суд, з властивими йому принципами судочинства: гласності, презумпцією невинуватості, змагальності, правом на захист і на оскарження [5, с. 11].

Врахування передбачених законом чинників, включених в загальні засади призначення покарання, бажано робити в наступному порядку. Спочатку береться до уваги ступінь суспільної небезпеки злочину, у тому числі відповідні пом'якшуючі і обтяжуючі обставини, потім – особа винного. Запропонований порядок забезпечує можливість врахувати окремо один від одного, але відразу разом, з одного боку, все те, що відноситься до міри суспільної небезпеки злочину, з іншої – все те, що відноситься до особи винного.

Список використаної літератури:

1. Кругликов Л.Л. О принципах назначения наказания / Л.Л. Кругликов // Проблемы совершенствования уголовного законодательства на современном этапе: Межвуз. сб. науч. тр. Свердловск: Изд-во Свердловского юридического института, 1985. – С. 56.

2. Кузнецова Н. Ф. Принципы уголовного законодательства II Курс уголовного права. Общая часть. Т. 1: Учение о преступлении / Под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. – М., 1999. – С. 17.
3. Нажимов В.П. Справедливость наказания – важнейшее условие его эффективности / В.П. Нажимов // Вопросы организации суда и осуществления правосудия в СССР. Т. 2. – Калининград, 1973. – С.70.
4. Сахарук Т.В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз / Т.В. Сахарук : автореф. дис. к.ю.н. – К., 2006. – С. 14.
5. Бриллиантов А.В. Дифференциация наказания: уголовно-правовые и уголовно-исполнительные аспекты: Автореф. дисс. докт. юрид. наук. / А.В. Бриллиантов – М., 1998. – С. 11.

Ключові слова: індивідуалізація покарання, суспільна небезпека злочину, засади призначення покарання, судовий розсуд.

Ключевые слова: индивидуализация наказания, общественная опасность преступления, начала назначения наказания, судебское усмотрение.

Key words: individualization of punishment, public danger of a crime, principles of sentencing, judicial discretion.

ДАНІЛЬЧЕНКО ІНГА РОБЕРТІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінального права

ГЕНЕЗИС ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УКРАЇНІ

Домашнє насильство вважається серйозною проблемою в кожній країні, де вивчається це питання. «Аналіз матеріалів експертних обстежень і доповідей Комісії ООН з попередження злочинності і кримінального правосуддя, доповідей Комітету ООН по гендерній політиці, документів і матеріалів правозахисних організацій свідчить, що насильство в сім'ї являє собою світову проблему. В усьому світі близько 60% осіб піддаються фізичному насильству з боку партнерів; 40% піддаються побоям з боку партнерів і ще 40% – психологічним знущанням» [5, с. 764].

Розробленням правового аспекту проблеми насильства в сім'ї у своїх працях займалися такі науковці: В.О. Туляков, Н. В. Аніщук, В. В. Вітвіцька, П. О. Власов, Г. Є. Запорожцева, О. В. Ковальова, Д. В. Коломєць, Т. В. Лактіонова, та інші.

Проблема насильства в сім'ї є предметом численних міжнародних актів, які ратифіковані багатьма демократичними країнами світу. Насамперед, йдеться про Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Конвенцію ООН про економічні, соціальні, культурні права, Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Декларацію про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких,